

čuvvari tradicije

Tko su samozatajni ljudi bez čijeg truda i vještine ne bi bila moguća nijedna,

Alkar Anđelko Hrgović u galopu

Sinjska alka iza kulisa javnosti

PIŠE TONI PAŠTAR

Slavne viteške igre ne bi bilo bez čuvara alkarskih odora, opreme i oružja, montera tribina, održavatelja pješčane staze, pomoćnika namještača alkarske mete, pucača mačkula, vezilja slavodobitničkog plamenca, izrađivača alkarskih kopanja...

SINJANIMA I CETINJANIMA ove godine vrijeme doslovno galopira. Nezaustavljivo im curi pješčani sat tempiran na 9. kolovoza. Toga dana sinjski vitezovi na posebno svečani način održat će veličanstvenu feštu, proslaviti jubilaru 300. sinjsku alku, kojom će pod svojim barjakom na kojemu je s jedne strane znak njihove udruge, a s druge lik Majke od Milosti, u javnosti znane kao Čudotvorne Gospe Sinjske, podsjetiti na slavni događaj unatrag tri stoljeća. Na 600-700 svojih pradjedova koji su u kolovozu 1715. godine, upravo u osvit blagdana Uznesenja Blažene Djevice Marije na nebo, užežin Velike Gospe, odoljeli strašnoj sili od preko 40 tisuća osmanlijskih osvajača i obranili slobodu. Iščekujući završni udar vojno premoćnih napadača, branitelji Sinja okrenuli su se jedinom preostalom - usrdno su pred slikom Majke od Milosti molili pomoć Svevišnjega. A

kad su ujutro uvidjeli izostanak konačnog osmanlijskog napada i njihov prekid opsade te odlazak preko Cetine i Kamešnice, bili su sigurni da je to djelo nebeskog Oca, po zagovoru njihove Majke. Pa su radi trajnog podsjećanja na činjenicu da su odlučno odbili ponudu Osmanlija na predaju i obranili se od mnogostruko brojnijeg i u vojnom pogledu neusporedivo snažnijeg neprijatelja, utemeljili vitešku igru Sinjsku alku, a sliku Majke od Milosti uzdigli na oltar i od tada je časte kao Čudotvornu Gospu Sinjsku.

Rudarski posao

Sinjska alka bila je samo jedan u nizu srednjovjekovnih viteških turnira, ali je jedini koji se održao na istočnoj strani Jadrana i traje, evo, već puna tri stoljeća. Zahvaljujući entuzijastima i zaljubljenicima u rodni grad i Sinjsku alku, ponajpri-

je i ponajviše bibliofilu i bibliografu Šimi Juriću i njegovim djelima "Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki" i "Bibliografske zabilješke o Sinju i Cetinskoj krajini (zaključno do 1940. godine)" od zaborava su oteti svi važni događaji iz povijesti Sinjske alke. Taj rudarski posao istraživača Alke nastavio je Ivo Dalbello koji je iskopao stotine novih dokumenata i ispisao stotine stranica rukopisa o alkarskim vojvodama, alkarima, slavodobitnicima, pokroviteljima, gostima...

U ovih 300 godina svaki turnir sinjskih vitezova ima dva lica. Poznato je i priznato ono koje vidi javnost, posebno otkako se alkarska fešta odvija uz izravni audio-vizualni prijenos putem radijskih i naročito TV postaja. Ono drugo lice javnosti je nepoznato. Izvan dosega kamera i mikrofona ostajale su i danas ostaju na stotine vrijednih pojedinaca

bez čijeg doprinosa ne bi bilo one i onakve Alke kakva se odvija pod reflektorima javnosti. Stoga smo u ovoj prilici odlučili prikazati bar dio toga drugog nevidljivo lice Alke i razgovarati s dijelom aktera, spomenuti one danas i iz bliže prošlosti kao što su čuvari alkarske odore, opreme i oružja, monter i tribina, održavatelj pješčane staze, pomoćnici namještača alkarske mete, pucači mačkula, vezilje slavodobitničkog plamenca, izrađivači alkarskog kopanja...

- Ja mogu govoriti o razdoblju poslije Drugog svjetskog rata jer mi je dobro poznato. Kada su alkari poslije četiri ratne godine od fratara preuzeli alkarsku odoru, opremu i oružje smjestili su je u Muzej Cetinske krajine, zapravo u prizemlje obiteljske kuće Nevenke Čatipović koja je preuzela skrb. Selidbom muzeja u Palacinu preselila je i gospoda Čatipović i to radila sve do mirovine. Kratko ju je, godinu-dvije, naslijedila Anka Grabovac Posavec, a onda je brigu o alkarskoj odori, opremi i oružju preuzela Zora Milošević.

Kada je VAD preselio u vlastiti prostor za odore, opremu i oružje bio je zadužen naš član Tino Alčić s kojim sam radila i naslijedila ga. Ja taj posao radim posljednjih 25 godina. U postojećim neprimjerenim uvjetima nastojim sačuvati to naše kulturno blago. Odore redovito pregledam, po potrebi vadim iz spremišta i provjetravam, kada ih izdajem alkarima i momcima detaljno se pregledaju, posebno nakit, a isti je postupak i pri

povratku. Jedva čekam preseljenje u Alkarske dvore da ova naša imovina bude smještena u odgovarajućim prostornim i mikroklimatskim uvjetima - kaže Duška Alebić, a na pitanje kolika je, primjerice, vrijednost odore i oružja na alkaru ili alkarskom momku veli da se vjerna replika ne može napraviti ispod 4-5 tisuća eura. Sami originali su neprocjenjivi.

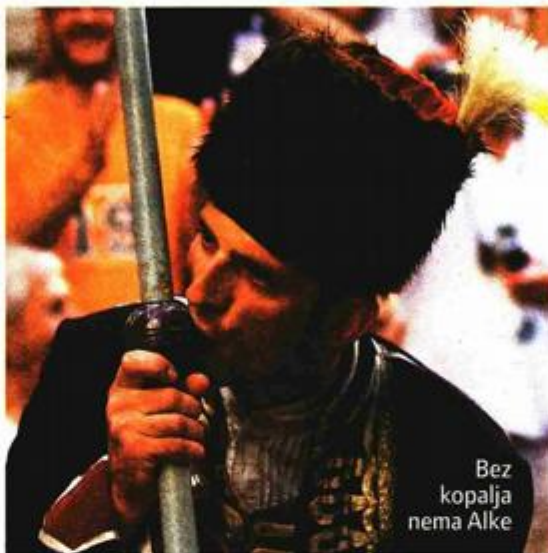
Od konja do traktora

- Priprema alkarskog trkališta, staze i gledališta, posebna je priča. To je ogroman posao iz kojega stoji veliki trud brojnih ljudi. Alkarsko trkalište asfaltirano je, koliko se sjećam, 1957. godine. Do tada je to bila makadamska cesta. Dok je bio makadam za urediti stazu trebalo je manje pijeska, odnosno pržine koje se dovozila konjskim zapregama. Tribine su ranije bile puno manje, a radile su se od drvene građe, greda i dasaka. Za jubilaru 250. po redu Alku, kojoj je nazočio tadašnji pokrovitelj Josip Broz Tito, na drvenim tribinama bilo je 10 tisuća sjedećih mjesta. Drvenu građu, a radilo se o stotinama kubika greda i daske, iz Livna, Glamoča i Kupresa nabavljao je Ugo Dalbello, tadašnji šef nabave u poduzeću Konkurent. Vrata mu je otvarao Vice Buljan koji je u tom dijelu Bosne imao nenadmašan ugled. Od 1971. godine dobili smo montažne tribine čelične konstrukcije izrađene u Željezari Sisak u kombinaciji s drvenim puntima kao sjedećom po-

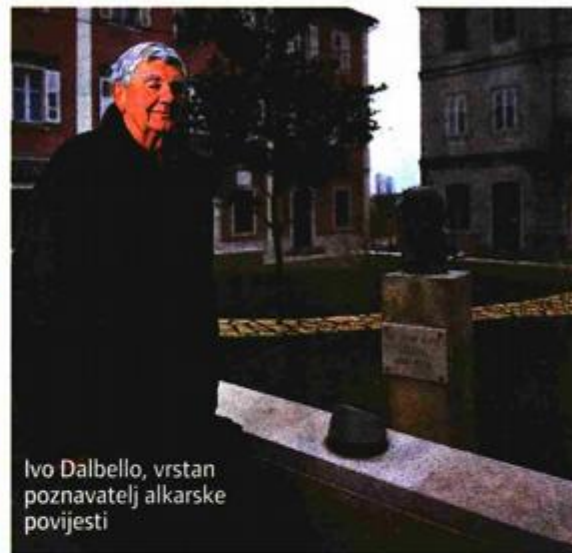
pa ni jubilara viteška fešta

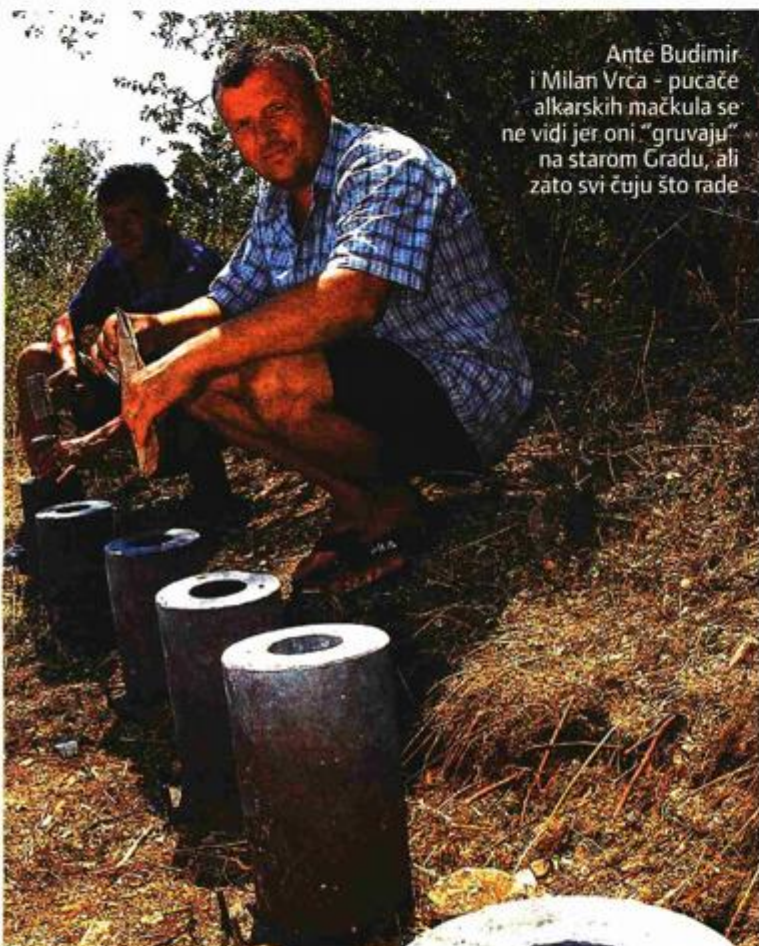
Duška Alebić: Vjerna replika alkarske odore ne može se napraviti ispod 4-5 tisuća eura. Sami originali su neprocjenjivi

Bez koplja nema Alke

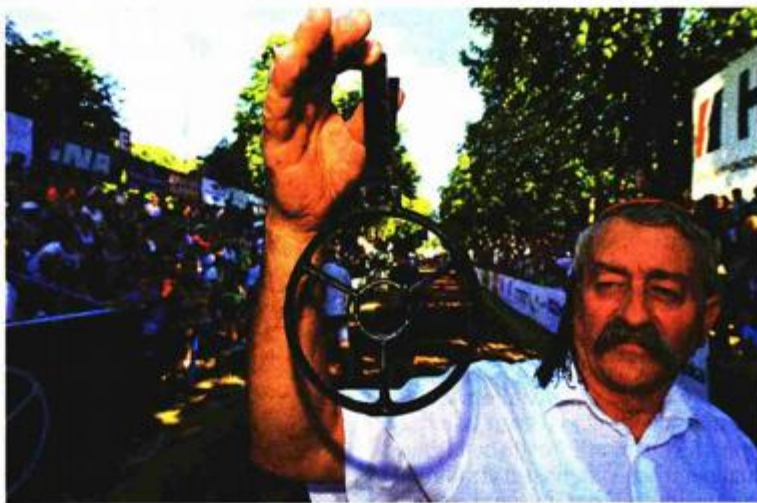

Ivo Dalbello, vrstan poznavatelj alkarske povijesti

Ante Budimir i Milan Vrcić - pucaće alkarskih mačkula se ne vidi jer oni "gruvaju" na starom Gradu, ali zato svi čuju što rade

Osim što je namještač alke, Joko Runje godinama je radio alkarska koplja. 'Koplja sam radio do prije dvije godine. Najbolje je kad se izradi ručnim alatom, ali tada se dnevno mogu napraviti najviše dva. Najbolje koplje je od kvalitetne smreke, a ja sam ih pravio uglavnom od guste jelovine'

Joko Runje, namještač alke i meštar za izradu koplja

Dušan Romac - pomoćnik namještača alke silno voli kamere

vršinom. Prvu montažu obavili su Siščani. Naš građevinski tehničar Aleksandar Gavrić snimio je i obilježio svaki element pa su već od sljedeće godine tribine montirali sami Sinjani. Godinama je to radila skupina zaposlenika iz poduzeća Naprijed predvođena Šimunom Delijom zvanim Šilan. Posljednjih 30-ak godina tribine montiraju i demontiraju bra-

ća Stipe i Jozo Radoš sa svojom skupinom - kaže Ivo Dalbello.

Skoro pola stoljeća za uređenje staze alkarskog trkališta bio je zadužen Branko Dragaš čiji su prvi suradnici sa svojim konjskim zapregama za ravnanje staze čeličnom branom bili Mile Jagnjić i sin mu Bože, obojica i alkarski momci te Mate Malbaša. Već 20-ak godina na uređenju staze izravno rade Anđelko Cvitković i Ivica Vrcić, a umjesto konjske zaprege čeličnu branu za ravnanje staze vuče Cvitkovićev traktor. Da bi se eliminirala prašina i osigurala odgovarajuća tvrdoća podloge za galop konja, staza se redovito polijeva. To se radilo se "polivačom" poduzeća "Vodovod i čistoća" dok posao nisu preuzeli članovi DVD-a Sinj. Posljednjih 12 godina za sve na stazi i uz stazu alkarskog trkališta zadužen je Ivica Vrcić.

- Svake godine posao je isti. Najprije uklanjamo suhe grane s drvoreda maruna, onda počinje montaža tribina, potom angažiramo kamione i mehanizaciju za prijevoz i ravnanje oko 300 kubika pijeska od kojega na asfaltnoj podlozi napravimo stazu. Sve do završetka Alke staza se svakodnevno održava, a na kraju se obavlja demontaža i uklanjanje pijeska. Na tim poslovima angažirano je više od 100 ljudi - kaže Vrcić.

Tko se voli slikat

Svaki alkar sanja na koplju ponijeti slavodobitnički plamenac hr-

vatske trobojnice. Stari je alkarski običaj da taj najveći trofej za svakog slavodobitnika bude unikatni proizvod vezilja.

Koliko je meni poznato prva je plamenec vezla Karolina Jozić. Poslije nje taj posao je desetljećima radila Mirjana Dorđević rođena Katić. U zadnje vrijeme slavodobitnički plamenac vezu u Odjelu za tekstil Restauratorskog zavoda Hrvatske pod vodstvom Bernarda Franić Rundera, koja je taj Odjel i osnovala kada je krajem 80-ih i početkom 90-ih godina prošlog stoljeća započela obnova alkarskih odora i opreme - kaže Ivo Dalbello.

Za odvijanje alkarskog nadmetanja važna je uloga pomoćnika namještača alkarske mete. Ta osoba koja spušta i podiže konop o kojemu je obješena alkarska meta do unatrag posljednjih 15-ak godina bila je nevidljiva.

Dugogodišnjem namještaču alke Pavlu Paviću zvanom Dunda pomoćnik je bio Ivan Kovačević, u VAD-u "katica" za sve. Jednom su se verbalno dohvatili tko je od njih dvojice važniji, tko za VAD obavlja odgovorniji posao. Znaajući da se s Ivanom ne može mjeriti, Pavao je nadmetanje zaključio pitanjem: "A koga više snima televizija, mene ili tebe?"

Sadašnji namještač alke Joko Runje godinama je bio pomoćnik svom prethodniku Mirku Jagnjiću. I Joko se držao starih običaja da kao pomoćnik bude izvan fokusa. Runjin je pomoćnik Dušan Romac. Taj go-

rosta voli kamere pa na dan Bare, Čoje i Alke svako malo odlazi do namještača Runje pod izlikom radi dogovora. Ne pomažu ni upozorenja iz Časnog suda.

- Dušan je moj suradnik i veliki prijatelj, ali ne voli biti nevidljiv. Ima potrebu biti u objektivu. Voli se slikati - kaže Runje.

Osim što je namještač alke, Runje je godinama radio alkarska koplja.

- Koplja sam radio do prije dvije godine. Najbolje je kad se izradi ručnim alatom, ali tada se dnevno mogu napraviti najviše dva. Najbolje koplje je od kvalitetne smreke, a ja sam ih pravio uglavnom od guste jelovine. Radio sam ih i od hrastovine i jasena, ali su bila previše teška. Prije dvije godine Joko Ajduković napravio je 36 koplja strojno. Ja sam ih, po zahtjevu pojedinih alkara, dotjerivao, a popravljam i nastala oštećenja. Taj posao se ne vidi, ali bez koplja nema Alke - veli Runje.

A mi dodajemo ni bez konja radi kojih su alkari utemeljili vlastitu ergelu.

Dodatni plotuni

Pucaće alkarskih mačkula se ne vidi jer oni "gruvaju" na starom Gradu, ali zato svi čuju što rade.

Oni su redom obilježeni barutom kao posljedicom trenutka nepažnje ili tvorničkih grešaka na sporogorećim štapinima koje su upotrebljavali. Prvi pucač mačkula poslije Drugog svjetskog rata bio je Frano Alčić.

Naslijedio ga je sinovac Tino koji je bio pucač sve dok nije doživio nesreću i teško ozlijedio oko. Poslije njega mačkule je pucao Luka Paleško, a onda do stradanja 1989. godine Ivica i Milan Vrcić.

- Poslije njih dvojice pucanje mačkula od 1990. preuzeli smo Miljenko Bešlić i ja. Bila je to posljednja godina kada su se na Alki mačkule pucale korištenjem sporogorećeg štapina.

Godinu kasnije vratio nam se Vrcić, a iz Zagreba je stigao Dubravko Kupešić Polleti koji je donio uređaj za elektronsko paljenje iz daljine. Prije dvije godine pucajući mačkule na blagdan Velike Gospe, pri čemu nisam imao uređaj za elektronsko paljenje pa sam koristio sporogoreći štapin, ponovno nam se dogodila nesreća u kojoj sam ja najteže stradao.

Na prošlogodišnjoj Alki za pucanje mačkula angažirana je tvrtka "Nobel" iz Viškova kod Rijeke. Vjerujem da se više nikada nećemo koristiti sporogoreći štapin i nadam se da neće biti nezgoda sa stradanjima pucača mačkula - kaže inž. Ante Budimir.

Za ovogodišnju jubilaru 300. sinjsku alku bit će zasigurno i dodatni plotuni prangija. Prašit će mačkule za veliki 300. jubilej sinjskih vitezova, za slavodobitnika 300. sinjske alke, ali i za sve one znane i neznane bez kojih se Alka ne bi održala i bez čijeg doprinosa je ne bi danas bilo.

'Odore redovito pregledam, po potrebi vadim iz spremišta i provjetravam, kada ih izdajem alkarima i momcima, detaljno se pregledaju, posebno nakit, a isti je postupak i pri povratku', kaže Duška Alebić koja se tim poslom bavi zadnjih 25 godina